

Gadamer's Philosophical Hermeneutics in the Mirror of Moral Philosophy

Farzin Goldouz ¹, Mohammad Raayat Jahromi ²

Article info	Abstract
Original Article DOI: 10.30470/ER.2024.2025023.1312 Submission History: Received: 22/04/2024 Revised: 29/06/2024 Accepted: 16/08/2024 Published: 29/10/2024 Authors' Contribution: Farzin Goldouz: Collecting data, Study concept and design, analysis and interpretation of data, drafting of the manuscript, critical revision of the manuscript for important intellectual content, reading and confirming the last version of manuscript. Mohammad Raayat Jahromi: Analysis and interpretation of data, statistical analysis. Conflict of Interests: The authors declare no conflict of interest. Funding/Support: This research has not received any financial support from funding organizations.	The central core and goal of Gadamer's hermeneutics is philosophical reflection on the nature of understanding and explaining how to achieve it. Given the understanding that historicity, linguisticity and playfulness are its indicators and that it is revealed in the context of human existence (tradition, history, culture), this article focuses on the determining factors mentioned by Gadamer, aiming to examine Gadamer's philosophical hermeneutics in the mirror of deontological ethics and consequentialism, and in the context of this review, to verify the divergence of deontological ethics and the convergence of consequentialism with Gadamer's hermeneutic approach. From the perspective of Gadamer's philosophy, every action (ethical-political) occurs in a hermeneutic situation. This means that ethical knowledge is consistent with Gadamer's philosophical hermeneutics, which, in opposition to absolutism, includes the existential and historical essence of the agent. In this way, consequentialist ethical knowledge is the knowledge that provides the possibility of this ethical action for the agent and on the opposite point, deontological ethical knowledge based on absolutism will deny this possibility and reduce ethical action to the level of mere reproductive action. Keywords: Understanding, Absolutism, Flexible Rule-Governed, Consequentialism, Deontology.

1. M.A in philosophy, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran, farzingoldoz@edu.ikiu.ac.ir.

2. **Corresponding author**, Associate professor, Department of Philosophy, Faculty of Humanities, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran, raayatjahromi@hum.ikiu.ac.ir

Introduction

Like Heidegger, Gadamer based his hermeneutics on an ontological framework and distanced himself from methodological hermeneutics. By explaining the problem of understanding, he expresses the fact that, in addition to being a way of knowing, understanding is also a way of existence. Gadamer considered epistemology as a function of ontology. From this point of view, Gadamer's goal is to restore the position of understanding as a determining factor of human existence. For Gadamer, knowledge is a form of existence. (Grondin, 1994, p.114). According to Gadamer, understanding is always changing. Emphasizing the fluidity of understanding shows that from the point of view of Gadamer's philosophical hermeneutics, the process of understanding cannot be limited to final and definitive understanding. Based on this, Gadamer's hermeneutic approach is a pluralist approach. On the opposite point, the absolutist hermeneutic approach in the form of objectivism reproduces the meaning in a fixed and meta-historical framework in a technical and methodical way. Gadamer puts pluralist hermeneutics as an existential and human approach against absolutist hermeneutics. According to the hermeneutic position of the interpreter, the questions will find a new nature. Gadamer's dialectical hermeneutics provides the ground for pluralism. Ethical approaches are also distinguished from each other based on the duality of absolutism and pluralism. In this article, we examine deontology as an absolutist approach and consequentialism as a pluralistic approach that focuses on multiple desirable outcomes in order to find out the relationship of each with the event of understanding and Gadamer's hermeneutic approach. The main components of the understanding process are prejudice, tradition, history, hermeneutic position, dialectical logic, and the concept of play. By examining these characteristics and components of understanding, we intend to verify the compatibility or non-compliance of Gadamer's hermeneutic approach with ethical approaches (deontology - consequentialism). Is philosophical hermeneutics compatible with ethical approaches or not? Based on the foundations and components of which ethical approach can we talk about convergence and divergence? What is desired is to check the spirit of absolutism and relativism in the field of ethics and hermeneutics in terms of methodology.

Examining the Relationship Between Gadamer's Philosophical Hermeneutics and Deontological Ethics

Gadamer's hermeneutic approach is against absolutism. Neither the interpreter's nor the author's mentality is the final authority of interpretation. Paying attention to concepts such as prejudices, the hermeneutic position and the horizon of the interpreter, the fusion of horizons and the emphasis on understanding as a historical, linguistic and playful category are in opposition to absolutism. From this point of view, deontological ethics is incompatible with philosophical hermeneutics. In

deontological ethics, based on absolute rules (law of ethics), the moral matter finds a fixed and unique nature. In deontological ethics, the absolute gives authority to the moral rule. Gadamer emphasizes the plurality of understanding. According to him, moral foundations cannot be based on the immutable human nature (Dostal, 2002, p.82). In deontological ethics, the subject is completely subject to the rules. This principle is opposed to Gadamer's play. In the process of the play, the subject is not completely dependent on the rules; that is why his prejudices become important. Different situations create different understandings. As a result, deontological ethics is incompatible with Gadamer's philosophical hermeneutics based on absolutism, rule-governed principle of generalizability and foundationalism. Of course, this is not an absolute incompatibility because tradition and regularity in philosophical hermeneutics are compatible with ethical absolutism .

Examining the relationship between Gadamer's philosophical hermeneutics and consequentialism

The consequentialist approach leads to pluralism both in the fields of ethics and politics. According to this, the moral matter is neither absolute nor a priori. The absolute method and rule have no place in consequentialist ethics and Gadamer's philosophical hermeneutics. Understanding is an event. For this reason, the process of understanding, like the consequentialist ethical process, is unpredictable. Being influenced by prejudices, tradition, culture and politics shapes the position of the subject. The subject position is derived from these contexts. Contextualism in Gadamer's philosophical hermeneutics makes the plurality of understanding and in consequentialist ethics the plurality of ethical actions defensible. The processes of consequentialism and philosophical hermeneutics are dynamic and flexible. Because every knowledge arises in connection with human existence, the dynamism of understanding is rooted in prejudices. The two indicators of expediency and contextualism give a special place to the subject. Relativism is a common feature of both approaches. Contextualism and flexible rule-governedness are the characteristics that bring consequentialist ethics closer to Gadamer's philosophical hermeneutics.

Conclusion

The relationship of each approach with Gadamer's philosophical hermeneutics is revealed based on its compliance or non-compliance with pluralism. If we consider the criterion of pluralism, then deontological ethics as a non-pluralistic ethical approach is incompatible with Gadamer's hermeneutic approach, and consequentialist ethics as a pluralistic ethical approach is compatible with Gadamer's hermeneutic approach. Deontological ethics is fundamentalist and absolutist. Deontological ethics does not correspond to Gadamer's definition of ethical knowledge. Gadamer considers ethical

knowledge to be the ability to adopt appropriate and desirable actions in certain situations. By emphasizing concepts and components such as prejudice, hermeneutic position, play, application, horizon, pivotal position, pivotal interpreter, and the fluidity of the understanding process, and considering the lack of flexibility, methodicity, and principle of generalizability in deontological approach. It contrasts with Gadamer's hermeneutic approach. But in the case of consequentialist ethics, this conflict is replaced by compromise and convergence. The characteristics of consequentialist ethics, such as rule avoidance, expediency, pivotal position, dynamism, contextuality (history, culture) and emphasis on the position of the actor, are aligned with Gadamer's philosophical hermeneutic components. From the perspective of Gadamer's philosophical hermeneutics, consequentialism is defensible, but not deontology. Deontological ethics can be reconciled with philosophical hermeneutics in the following seven cases: a) paying attention to the understanding with the inherent description of the action, b) the eventful aspect of understanding with the subject's compliance with prior requirements, c) prejudices of the commentator in the play of understanding with the prior rules of ethics, d) the basis of nature (understanding) in philosophical hermeneutics and the unimportance of the result in deontological ethics, e) emphasis on the whole, as a generator of understanding and in the form of a general moral rule, f) the centrality of dialogue in the fusion of horizons and the ethical commonwealth, and g) adaptability of authority of tradition according to Gadamer with absolute ethical principles.

References

- Atrak, Hossein. (1392 SH). *VazifehgIrāi Akblāghī Kānt [Kant's Ethical Deontology]*. Qom: Pazhohishgāh-e Ulūm va Farhang Islāmī.
- Broad, C. D. (2013). *Five Types of Ethical Theory*. Routledge Press.
- Dostal, Robert J. (2002). *The Cambridge Companion to Gadamer*. Cambridge University Press.
- Driver, Julia. (1394 SH). *Consequentialism*. Translated by: Shirzād Peik Herfeh. Tehran: Nashr-e Hekmat(۱۹۶۱).
- Gadamer, Hans-Georg. (2007). *The Gadamer Reader: A Bouquet of the Later Writings*. Translated by Richard E. Palmer. Northwestern University Press.
- Gadamer, Hans-Georg. (1977) *Philosophical Hermeneutics*. Translated by David E. Linge. University of California Press.
- Gadamer, Hans-Georg. (2004). *Truth And Method*. Translated by Joel Weinsheimer. Continuum press. Second Edition.
- Gadamer, Hans-Georg. (1999). *Hermeneutics, Religion, and Ethics*. Translated by Joel Weinsheimer. Yale University Press.
- Gensler, Harry. (2010). *The A to Z of Ethics*. Scarecrow Press.
- Grondin, Jean. (1994). *Introduction of philosophical hermeneutics*. Yale University Press.
- Hinman, Lawrence.M. (1398 SH). *Ethics: a pluralistic approach to moral theory*. Translated by: Meysam Gholamī. Tehran: Nashr-e Kargadan(۲۰۱۳)
- Meghrazchi, Reza; Raayat jahromi, Mohammad. (1397 SH). "Pishdāshti Kamālyaftigī; Sharti Zarorī Fahm Va Kazhfahmī Nazdi Gādamer". *Faslnāmeḥ-ye Naghd Va Nazar*, Vol. 1, Spring, 2018, pp. 79-103.
- Portmore, Douglas.W. (2020). *The Oxford Handbook of Consequentialism*. Oxford University Press .
- Raāyat Jahromī. Mohammad. (1391 SH). *Falsafiye Zabān-e Gharibī va Farhangī*. Tehran: Pazhohishgāh-e Farhang va Andīshih Eslāmī.
- Vaezi, Asghar. (1387 SH). "Sonat Va Azādī Dar Hirmenotik Falsafi Gādamer". *Do Faslnāmeḥ-ye Falsafi Shinākeh*, Vol. 3, Fall and winter, 2008, No.59, pp. 175-185.
- Warnke, Georgia. (1987). *Gadamer: Hermeneutics, Tradition and Reason*. Polity Press.
- Weinsheimer, Joel. (1991). *Philosophical Hermeneutics and Literary Theory*. Yale University Press.

تأملات اخلاقی

دوره پنجم، شماره سوم (پیاپی ۱۹)، پاییز ۱۴۰۳، صفحات ۷-۲۶.

شاپا الکترونیکی: ۱۱۵۹-۲۷۱۷/شاپا چاپی: ۴۸۱۰-۲۶۷۶

<https://jer.znu.ac.ir>

تأملات اخلاقی

نشریه علمی دانشگاه زنجان

هرمنوتیک فلسفی گادامر در آینه فلسفه اخلاق

فرزین گلدوز^۱، محمد رعایت جهرمی^۲

چکیده

هسته مرکزی و غایت هرمنوتیک گادامر، تأمل فلسفی در ماهیت فهم و تبیین چگونگی دستیابی به آن است. فهمی که تاریخ مندی، زبان مندی و بازی مندی و شاخصه‌های آن هستند و در بستر ساحات وجودی انسان (سنت، تاریخ و فرهنگ) متعین می‌شود. نوشتار پیش‌رو بر آن است تا بر پایه شاخصه‌های تعیین‌کننده یادشده، هرمنوتیک فلسفی گادامر را در آینه وظیفه‌گرایی و پیامدگرایی اخلاقی بررسی کند و در متن این بررسی به امکان‌سنجی واگرایی وظیفه‌گرایی اخلاقی و هم‌گرایی پیامدگرایی اخلاقی با رویکرد هرمنوتیکی گادامر بپردازد. از منظر فلسفه گادامر، هر کنشی (اخلاقی/سیاسی) در موقعیت هرمنوتیکی رخ می‌دهد. این بدان معناست که دانش اخلاقی‌ای با هرمنوتیک فلسفی گادامر منطبق است که در تقابل با مطلق‌انگاری، ماهیت وجودی و تاریخی کنشگر را در خود جای دهد. از این رهگذر به نظر می‌رسد دانش اخلاقی پیامدگرا دانشی است که امکان این کنش اخلاقی را برای کنشگر فراهم می‌کند و در نقطه مقابل، دانش اخلاقی وظیفه‌گرا بر پایه مطلق‌انگاری، این امکان را سلب خواهد کرد و کنش اخلاقی را تا سطح عمل بازتولیدی صرف، فرو خواهد کاست. البته شاخصه‌های خاص هرمنوتیک گادامر راه را برای امکان انطباق‌پذیری با اخلاق وظیفه‌گرا نیز هموار می‌کند.

واژه‌های کلیدی: فهم، مطلق‌انگاری، قاعده‌مندی منعطف، پیامدگرایی، وظیفه‌گرایی.

اطلاعات مقاله

DOI:

10.30470/ER.2024.2025023.1312

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۳

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۴/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۰۸

نقش نویسندگان

فرزین گلدوز: ایده‌پرداز اصلی مقاله، جمع‌آوری داده‌ها، نگارش اولیه و نهایی مقاله، تحلیل و نقادی، انجام اصلاحات مقاله.

محمد رعایت جهرمی: مشارکت در جمع‌آوری

داده‌ها، نگارش نهایی مقاله، تحلیل و نقادی،

خوانش و تایید مقاله.

حمایت مالی و تعارض منافع

مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

استخراج

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «هرمنوتیک فلسفی گادامر در آینه فلسفه سیاست و اخلاق»، دانشجو: فرزین گلدوز، استاد راهنما: محمد رعایت جهرمی و استاد مشاور: علی نقی باقرشاهی دفاع شده در دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین است.

۱. کارشناسی ارشد فلسفه، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران، farzingoldoz@edu.ikiu.ac.ir

۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه فلسفه، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران، raayatjahromi@hum.ikiu.ac.ir

گادامر مانند هایدگر ماهیت هرمنوتیک خود را بر بنیانی هستی‌شناختی بنا کرده و از هرمنوتیک روش‌شناختی فاصله می‌گیرد. او با تبیین مسئله فهم به بیان این مطلب می‌پردازد که فهم افزون بر نحوه‌ای معرفت، گونه‌ای از هستی نیز به شمار می‌رود. یکی از وجوه تمایز و تقابل هرمنوتیک فلسفی گادامر با اندیشه مدرن، همین بحث است. گادامر معرفت‌شناسی را تابع هستی‌شناسی می‌داند. این در حالی است که نگاه سوژه‌محور حاضر در اندیشه مدرن به دنبال آن بود که با تفکیک معرفت‌شناسی از هستی‌شناسی، حقیقتی مطلق، کلی و ضروری را به عنوان پشتوانه عمومی دانش‌ها به کار گیرد. چنین رویکردی ویژگی جدانشدنی انسان یعنی فهم را نادیده می‌گیرد. از این دیدگاه، هدف گادامر احیای جایگاه فهم به عنوان عامل تعیین‌بخش هستی انسان است. برای گادامر معرفت شکلی از وجود است (Grondin, 1994, p.114). از همین رو او غایت پروژه فلسفی‌اش را هستی‌شناسی پدیدارشناختی فهم مطرح می‌کند؛ اینکه فهم به ماهو فهم در ساحت معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی چگونه تعیین می‌یابد. در نظر گادامر، فهم امری در صیورورت دائمی است؛ صیورورتی که ماهیت فهم را در ضمن شدن و فهمیدن شکل می‌دهد. تأکید بر صیورورت و سیال بودن فهم نشان از آن دارد که از نگاه هرمنوتیک فلسفی گادامر نمی‌توان فرایند فهم را به فهم نهایی و قطعی محدود کرد. بر این مبنا رویکرد هرمنوتیکی گادامر که مبتنی بر شاخصه‌هایی است که به فهم تعیین می‌بخشند، رویکردی کثرت‌گراست. در نقطه مقابل، رویکرد هرمنوتیکی مطلق‌گرا در قالب عینی‌گرایی، معنا را در چارچوبی ثابت و فراتاریخی به صورت تکنیکی و روش‌مند بازتولید می‌کند. این بدان معناست که فهم همواره در چارچوبی غیرسیال و ثابت پدید می‌آید. تعیین شاخص‌ها و معیارهای مطلق که حقیقت نسبت به آنها بازتولید می‌شود، از آن حیث است که جایگاه فهم نهایی را تثبیت کند و فهمی را برتر کند. گادامر با انکار جنبه بازتولیدی فهم به معنای بازسازی نیت و قصد مؤلف و با تأکید بر سیال بودن فهم، هرمنوتیک کثرت‌گرا را به عنوان رویکردی وجودی و انسانی در برابر هرمنوتیک مطلق‌گرا قرار می‌دهد. سیال بودن فهم به این معناست که منطق پرسش و پاسخ همواره بر فرایند فهم حاکم است. مفسر بر اساس موقعیت هرمنوتیکی خود، پرسشی را مطرح و پاسخی را از اثر دریافت می‌کند. بسته به موقعیت هرمنوتیکی مفسر، پرسش‌ها ماهیتی جدید خواهند یافت؛ به طوری که نمی‌توان پایانی را برای پرسش‌ها و پاسخ‌های دریافتی از اثر متصور بود و از پاسخ نهایی و فراگیر سخن گفت. در نسبت با پرسش‌های متغیر و متعدد، پاسخ‌های متغیر و متعددی از جانب اثر داده خواهد شد که امکان وجود فهم‌های متعدد را موجه می‌کند. این تکرار معنایی فرایند فهم را به فرایندی سیال، پایان‌ناپذیر، قاعده‌گریز و طبیعتاً انعطاف‌پذیر تبدیل می‌کند که عینی‌گرایی و مطلق‌انگاری^۱ در آن، جایی نخواهند داشت. هرمنوتیک دیالکتیکی گادامر زمینه را برای تکرار معنایی فراهم می‌کند و بستری برای ایفای سوژگی سوژه به وجود می‌آورد. بر این اساس می‌توان گفت در رویکردهای مطلق‌گرا، فهم جنبه‌ای ثابت، عینی و فراتاریخی می‌یابد و در رویکردهای کثرت‌گرا، جنبه‌ای پویا و زمینه‌مند (زمان‌مند و مکان‌مند) پیدا می‌کند. البته باید توجه داشت که آنچه مورد نظر گادامر است، کثرت‌گرایی^۲ است و نه نسبی‌گرایی^۳. از نظر گادامر، نظریه اخلاقی همان کاربردشناسی اخلاقی و دانش

1. Absolutism

2. Pluralism

3. Relativism

اخلاقی همان آگاهی از موقعیت‌هایی است که کنشگر به صورت اخلاقی به آنها پاسخ می‌دهد (Dostal, 2002, p.82).

رویکردهای اخلاقی نیز بر اساس دوگانه «مطلق‌گرا/ کثرت‌گرا» از یکدیگر متمایز می‌شوند. در متن این نوشتار، «وظیفه‌گرایی اخلاقی»^۱ را به عنوان رویکردی مطلق‌گرا که تنها بر جنبه ذاتی وظیفه تأکید دارد و «پیامدگرایی اخلاقی»^۲ را به عنوان رویکردی کثرت‌گرا که به نتایج مطلوب متعدد نظر دارد، بررسی می‌کنیم تا نسبت هریک را با رخداد فهم و رویکرد هرمنوتیکی گادامر دریابیم. مؤلفه‌های اصلی و تعیین‌بخش فرایند فهم، پیش‌داوری،^۳ سنت، تاریخ، موقعیت هرمنوتیکی، منطق دیالکتیکی و مفهوم بازی هستند که قاعده‌مندی منعطف^۴ و مفسر‌محوری را که از ویژگی‌های رویکرد هرمنوتیکی گادامر هستند، آشکار می‌کنند. با بررسی این ویژگی‌ها و مؤلفه‌های فهم، بر آنیم انطباق داشتن یا انطباق نداشتن رویکرد هرمنوتیکی گادامر را با رویکردهای اخلاقی (وظیفه‌گرایی/ پیامدگرایی) امکان‌سنجی کنیم. اینکه آیا هرمنوتیک فلسفی با رویکردهای اخلاقی، تطبیق‌پذیر است یا خیر؟ و اگر چنین است، بر اساس مبانی و مؤلفه‌های کدام رویکرد اخلاقی می‌توان از هم‌گرایی دم‌زد و بر اساس مبانی و مؤلفه‌های کدام رویکرد اخلاقی می‌توان از واگرایی سخن گفت. اگرچه با نظر در شاخصه‌های مطلق‌انگاری در اخلاق وظیفه‌گرا و کثرت‌گرایی در اخلاق پیامدگرا تا حدودی نوع ارتباط هریک با رویکرد هرمنوتیکی گادامر مشخص می‌شود، بررسی دقیق‌تر و عمیق‌تر این ارتباط را دنبال خواهیم کرد. البته تفاوت دو ساحت اخلاق و هرمنوتیک به لحاظ ساختاری، وجودشناختی و معرفت‌شناسی امری روشن است؛ از این رو با علم به این مسئله، آنچه مورد نظر است، تطبیق روح مطلق‌انگاری و نسبی‌گرایی موجود در ساحت اخلاق و هرمنوتیک به لحاظ روش‌شناختی و صوری است. اگرچه گادامر در فصل اول کتاب حقیقت و روش افزون بر زیبایی‌شناسی کانت از اخلاق کانتی نیز سخن می‌گوید و کانت را به دلیل بی‌توجهی به حس اخلاقی و حس مشترک، نقد می‌کند (Gadamer, 2004, pp.28-29) و در مواردی به عمل اخلاقی می‌پردازد؛ اما به دنبال عرضه رویکردی اخلاقی نیست. با وجود این نمی‌توان نتایج اخلاقی رویکرد هرمنوتیکی گادامر را نادیده گرفت.

۱. وجوه تمایز اخلاق وظیفه‌گرا و پیامدگرا

غالباً اخلاق وظیفه‌گرا و اخلاق پیامدگرا در تقابل با یکدیگر تعریف می‌شوند. اخلاق وظیفه‌گرا را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: «رویکردی که در آن، وظایف اخلاقی و الزامات پیشینی مورد توجه قرار می‌گیرند». وظیفه‌گرایان معتقدند گروهی از افعال اخلاقی، جدا از اینکه چه نتیجه‌ای را به همراه خواهند داشت، انجامشان برای انسان الزامی است (اترک، ۱۳۹۲، ص ۳۰). در نقطه مقابل یعنی در اخلاق پیامدگرا، اخلاقی یا غیراخلاقی بودن کنش فاعل منوط به نتیجه‌ای است که به دست می‌آید. فعل اخلاقی فعلی است که به نتیجه‌ای مطلوب منجر شود. عملی که فاعل به این منظور در پیش می‌گیرد، به‌خودی‌خود دارای اهمیت نیست (Gensler, 2010, p.45)؛ اما در وظیفه‌گرایی، وصف ذاتی عمل معیار قرار می‌گیرد و نتیجه عمل به مسئله‌ای بی‌اهمیت تبدیل می‌شود (Ibid, p.127).

1. Deontological Ethics

2. Consequentialism

3. Prejudice

4. Flexible Rule-Governed

از این نظر مهم‌ترین وجه اخلاق وظیفه‌گرا غیرغایت‌گرا بودن^۱ آن است. وظیفه‌گرایی اخلاقی رویکردی در اخلاق است که به جای خوبی و بدی نتایج، در آن به درستی و نادرستی اعمال به صورت فی‌نفسه توجه می‌شود (اترک، ۱۳۹۲، ص ۳۶). بر خلاف اخلاق پیامدگرا که امر اخلاقی را مشروط به تحقق نتیجه‌ای مطلوب می‌کند، در اخلاق وظیفه‌گرا، امر اخلاقی به صورت فی‌نفسه و نامشروط، اخلاقی در نظر گرفته می‌شود.

اینکه در اخلاق وظیفه‌گرا به وصف ذاتی عمل یا به عبارتی خود عمل و در هرمنوتیک فلسفی به خود فهم توجه می‌شود، عاملی است که این دو رویکرد را به هم نزدیک می‌کند. از سویی تبعیت فاعل از الزامات پیشینی (ماهیت وظیفه) در وظیفه‌گرایی با جنبه رخدادی فهم که آن هم از نقش آفرینی سوژه می‌کاهد، تطبیق‌پذیر است. از منظر پیامدگرایی، کیفیت اخلاقی یک عمل فقط بر اساس پیامدهای آن در مقایسه با پیامدهای اعمال دیگری که فاعل می‌تواند انجام دهد، مشخص می‌شود (دراپور، ۱۳۹۴، ص ۳۳)؛ اما در وظیفه‌گرایی، ماهیت مطلق وظیفه است که اهمیت دارد. این بدان معناست که امر اخلاقی به صورت فرازمانی و فرامکانی در هر بستر و موقعیتی بدون در نظر گرفتن پیامدهایش لازم‌الاجراست. براین اساس فعل اخلاقی در وظیفه‌گرایی، روش‌مند و قاعده‌مند می‌شود. کانت با تأکید بر اصل تعمیم‌پذیری، فعل اخلاقی را فعلی معرفی می‌کند که به افراد دیگر تعمیم‌پذیر باشد. قانون اخلاقی، قانونی است که با دو شاخصه کلی و فراگیر بودن تحت عنوان امر مطلق^۲ تعیین می‌یابد. ارزش اخلاقی یک عمل مرتبط با نیت فاعل و اصل و قانونی است که فاعل طبق آن عمل می‌کند. قانون اخلاق در وظیفه‌گرایی بنا بر ضرورت مطلق بودن، جهان‌شمولی، عاری بودن از تجربه و پیشین بودن و نیز بی‌توجهی به زمینه‌های تأثیرگذار بر هر کنشی، امری قطعی و مطلق خوانده می‌شود. حکم اخلاقی حکمی پیشین در ساحت عقل است و از هیچ منبع خارجی‌ای تأثیر نمی‌پذیرد. امر مطلق که به عنوان امر نامشروط در برابر امر مشروط مطرح می‌شود - بنا بر نامشروط بودنش - ماهیتی عام و فراگیر به قواعد می‌بخشد. امر مطلق، ضرورت، قطعیت و عمومیت وظیفه را تأمین می‌کند. آنچه قانون اخلاق بر فاعل تکلیف می‌کند، ضرورت عمل به وظیفه است. این ضرورت در هر موقعیت و شرایطی، پایدار است؛ اما در اخلاق پیامدگرا، فعل اخلاقی ماهیتی ثابت و مطلق ندارد. بر اساس مؤلفه نسبی‌گرایی که جایگزین مطلق‌انگاری می‌شود، فاعل مختار است بسته به موقعیت و شرایط، فعلی را برگزیند. این مطلب به این معناست که جریان پیامدگرایی بر خلاف وظیفه‌گرایی، جریانی پویاست.

به دلیل اهمیت نتیجه، عرصه عمل و تجربه در پیامدگرایی، عرصه‌ای مهم است. این شاخصه با مفاهیم کاربرد، نسبییت، سیالیت، موقعیت‌محوری و همچنین با فرونسیس (حکمت عملی) و فرایند بازی در هرمنوتیک فلسفی، تطبیق‌پذیر است. در پیامدگرایی، شرط لازم برای فعل اخلاقی، ایجاد بهترین نتایج کلی است. هر فعلی که بتواند چنین امری را محقق کند، اخلاقی خوانده می‌شود. نه تنها تبعیت تام و تمام از قواعد برای فاعل ضروری نیست؛ بلکه او برای دستیابی به پیامدی مطلوب می‌تواند هر قاعده‌ای را نقض کند. نظریه‌های اخلاقی پیامدگرا و ناپیامدگرا در اهمیت پیامد یک عمل، اتفاق نظر دارند. آنچه پیامدگرایی را متمایز می‌کند، توجه به پیامد عمل به عنوان تنها معیار اخلاقی است (Portmore, 2020, p.16). فرایند تصمیم‌گیری در اخلاق پیامدگرا فرایندی شخصی و

1. Non-Consequentialism

2. Categorical Imperative

زمینه مند است که با مصلحت اندیشی همراه است؛ یعنی امر اخلاقی جنبه فراتاریخی خود را آن گونه که در وظیفه گرایی مطرح می شود، از دست می دهد و به امری تاریخ مند تبدیل می شود؛ به بیان دیگر آنچه مطلوب است، در بستر زمان و مکان و به صورت نسبی آشکار می شود. به همین علت فرایند پیامدگرایی - بر خلاف وظیفه گرایی - پیش بینی پذیر نیست. نگاه کثرت گرا به این نکته معترف است که با توجه به زندگی در جهانی اشتراکی، نمی توان تفاوت های اخلاقی را بی نتیجه رها کرد (هینمن، ۱۳۹۸، ص ۶۸) و نگاه مطلق گرا با معیاری واحد برای ارزیابی همراه است (همان، ص ۶۲). در نهایت اخلاق وظیفه گرا ذیل مطلق انگاری اخلاقی و اخلاق پیامدگرا که به ارزش های اخلاقی تکثر می بخشد، ذیل کثرت گرایی اخلاقی قرار می گیرد.

۲. بررسی نسبت هرمنوتیک فلسفی گادامر و اخلاق وظیفه گرا

۲-۱. مطلق انگاری

تأکید بر نقش بازیگر یا مفسر و برجسته کردن هستی او و نیز بیان این مطلب که فهم از جنس گفت و گو است، به این معنا نیست که ذهنیت مفسر به عنوان امر سوژکتیو، فهم را صورت بندی می کند. عینیت و ذهنیت در اندیشه گادامر تلفیق می شوند. این نگرش در هرمنوتیک واقع بودگی هیدگر و وحدت عین و ذهن ریشه دارد. این همان نگرشی است که بر اساس آن، ذهنیت گرایی هرمنوتیک کلاسیک انکار می شود. مؤلف محوری، سنت تاریخی و موقعیت هرمنوتیکی را نادیده گرفته و فهم های متعدد را بی اعتبار می کند. معنای یک متن فراتر از چیزی است که مؤلف آن را در ابتدا قصد کرده است (Gadamer, 2004, p.388). از این منظر ادعای هرمنوتیک کلاسیک یعنی بازتولید قصد و نیت مؤلف به بهانه حصول فهم نهایی، فهم را محدود می کند. در فرایند فهم، مفسر و موضوع فهم در یک گفت و گوی سیال به پرسش و پاسخ می پردازند؛ گفت و گویی که فهم و مفسر را دگرگون می کند (Grondin, 1994, p.116). نه ذهنیت مفسر و نه ذهنیت مؤلف هیچ یک را نمی توان به عنوان مرجع نهایی تفسیر طرح کرد. تأکید بر جنبه رخدادی فهم یکی از عواملی است که به قصد غلبه بر ذهنیت گرایی مطرح می شود. مورد توجه قرار گرفتن مفاهیمی همچون پیش داوری ها، موقعیت هرمنوتیکی و افق مفسر، امتزاج افق ها^۱ و نیز تأکید بر فهم به عنوان مقوله ای تاریخ مند، زبان مند^۲ و بازی مند^۳ با مطلق انگاری در تقابل هستند. به بیان دیگر هرمنوتیک فلسفی زمینه را برای ظهور فهم های متعدد فراهم می کند. از پایگاه این رهیافت گادامری، امکان فلسفه ورزی مبتنی بر متکثر دانستن حقیقت است. انکار مطلق انگاری و دفاع از حقیقت های متکثر و فهم های متعدد به معنای دفاع از فلسفه ورزی است. از این منظر وظیفه گرایی با هرمنوتیک مؤلف محور در مؤلفه مطلق انگاری، نسبتی هم گرا و با هرمنوتیک فلسفی گادامر، نسبتی واگرا می یابد. در وظیفه گرایی بر مبنای قواعد مطلق (قانون اخلاق) امر اخلاقی ماهیتی ثابت و یگانه می یابد. این ماهیت ثابت همان مرجعی است که در قالب تنها مسیر منتهی شونده به حقیقت اخلاقی از پیش تعیین شده پیش پای کنشگر قرار داده می شود. در هرمنوتیک مؤلف محور نیز مفسر به قصد بازتولید فهم، مسیر معین شده مشابهی را طی می کند.

1. Fusion of Horizons

2. Linguisticity

3. Playfulness

البته مقوله‌های ذهنی کانتی (قواعد پیشینی اخلاق) با پیش‌داوری و پیش‌فهم‌هایی که مفسر با خود وارد بازی تفسیر می‌کند، مطابقت دارد؛ لذا از این منظر، امکان تطبیق اخلاق وظیفه‌گرا و هرمنوتیک فلسفی گادامر وجود دارد. درعین حال رویکرد گادامری اجازه صادر کردن احکام مطلق یعنی سازگاری یا ناسازگاری به صورت مطلق را نمی‌دهد. تأکید بر روش و معیاری مطلق به معنای غلبه جنبه معرفت‌شناسانه فهم بر جنبه هستی‌شناسانه فهم است که به آن، ماهیتی یگانه می‌دهد. در وظیفه‌گرایی، امر مطلق به قاعده اخلاقی مرجعیت می‌بخشد. فاعل با پذیرفتن این مرجع ثابت به صورت پیشینی به آنچه وظیفه است، تن می‌دهد. مهم‌ترین رکن وظیفه‌گرایی مطابقت فعل اخلاقی با این مرجع ثابت است. به بیان دیگر صرف‌نظر از پیامد عمل، یک عمل همواره و در هر شرایطی، درست یا نادرست است (Broad, 2013, p.206). در هرمنوتیک مؤلف‌محور، قواعد تفسیر نقش مرجع ثابت را ایفا می‌کنند. در رویکرد هرمنوتیکی گادامر، روشمندی و مطلق‌انگاری انکار می‌شوند. گادامر جریان‌هایی را که این دو مؤلفه را مبنا قرار می‌دهند، به دلیل ایستایی و فهم نادرست از فرایند فهم، محکوم می‌کند. هردو مؤلفه در وظیفه‌گرایی اخلاقی حاضرند. این بدان معناست که هرمنوتیک فلسفی گادامر که بر کثرت‌مندی فهم تأکید دارد، از جهاتی با وظیفه‌گرایی در یک راستا قرار نمی‌گیرد. به باور گادامر، بنیان‌های اخلاقی خود را نمی‌توان بر ماهیت تغییرناپذیر انسانی استوار کرد (Dostal, 2002, p.82).

۲-۲. قاعده‌مندی

در هرمنوتیک شلایرماخر و دیلتای الگوهای دستوری و فنی ثابتی برای بازسازی ذهن مؤلف وجود دارند که قواعد ثابت فهم نامیده می‌شوند؛ درست مانند قواعد ثابت اخلاقی در اخلاق وظیفه‌گرا که به صورت فراانسانی و فراتاریخی مطرح می‌شوند. شاخصه اصلی وظیفه‌گرایی عمل به وظیفه است. عمل به وظایف معین‌شده از آن حیث که اخلاقی قلمداد می‌شوند، ضروری است. این ضرورت بدین معناست که نتیجه فعل اخلاقی، موضوعیت ندارد. فارغ از اینکه تعهد به امر اخلاقی چه نتایجی را در پی خواهد داشت یا کنشگر را در چه وضعی قرار خواهد داد، انجامش ضرورت اخلاقی است. مهم نبودن نتیجه در اخلاق وظیفه‌گرا و مبنا قرار گرفتن ماهیت فهم (خودفهم) در هرمنوتیک فلسفی، جنبه‌هایی هستند که این دورویکرد را به هم نزدیک می‌کنند. کانت با مطرح کردن این ایده که عمل درست باید به افراد دیگر نیز تعمیم‌پذیر باشد، فعل اخلاقی را بر اساس امر مطلق، قاعده‌مند می‌کند. قانون اخلاقی باید با ضرورت مطلق همراه باشد. از این منظر عمل درست عملی است که به صورت فراگیر بتوان عرضه کرد. بر اساس بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق، فلسفه اخلاق چیزی جز دانش کلی عقل اخلاقی نیست (Gadamer, 1999, p.19). بر این مبنا امر اخلاقی که تحت قانون اخلاق و به گونه نامشروط (امر مطلق) بازتولید می‌شود، ماهیتی ثابت و مطلق می‌یابد. نامشروط بودن امر اخلاقی بیانگر این مطلب است که طبیعت و موقعیت فاعل هیچ نقشی در فرایند اخلاقی ندارند. اعمال به صورت ذاتی، درست یا نادرست‌اند. فاعل موظف است تحت هر شرایطی به گونه‌ای ماشینی و بنا بر قاعده تکلیف‌گرایی، دست به تکرار عملی بزند که اولاً درست بودنش به شکل پیشین پذیرفته شده است و ثانیاً بر اساس اصل تعمیم‌پذیری و امر مطلق به عنوان قانون، الزام و ضرورت یافته است. فاعل کاملاً تابع قواعد است و قاعده عمل به وظیفه مانع از هرگونه تأثیرگذاری از جانب فاعل می‌شود؛ امری که با سهم فاعل شناسا یا مفسر در هرمنوتیک فلسفی یعنی پیش‌داوری‌ها و پیش‌فهم‌ها در تقابل است.

این قاعده محوری و نوع خاص تأثیرگذاری فاعل در ساحت اخلاق یادشده، نقاط اشتراکی با مفهوم بازی (Game) در فلسفه ویتگنشتاین پدید می‌آورد. اینکه فاعل در وظیفه‌گرایی، نقش تعیین‌کننده‌ای ندارد و این قواعد هستند که درستی یا نادرستی عمل را مشخص می‌کنند، در مورد بازیگر بازی (Game) نیز مصداق می‌یابد. از نظر ویتگنشتاین بازی فرایندی نظام‌مند و قاعده‌مند است. قواعد بر بازی (Game) حاکم هستند و به آن شکل می‌دهند. از این حیث بازیگران هیچ دخل و تصرفی در فرایند بازی ندارند. باید و نبایدهای برآمده از قواعد، چنین فضایی را پدید می‌آورد. در وظیفه‌گرایی، کنشگر تابع قواعد اخلاقی و در بازی (Game)، بازیگر تابع قواعد بازی است. قاعده‌مندی موجود^۱ در هر دو رویکرد، آنها را به فرایندی ایستا تبدیل می‌کند. حال آنکه چنین مؤلفه‌هایی در فرایند بازی (Play) مورد نظر گادامر هیچ جایی ندارند. از اساس فرایند بازی (Play) قرار است بر مبنای پویایی، زمینه‌ای برای تحقق فهم‌های متعدد و متکثر باشد. Play بر خلاف Game از انعطاف‌پذیری بیشتری برخوردار است. این انعطاف‌پذیری ثمره قاعده‌گریزی بازی (Play) است (رعایت جهرمی، ۱۳۹۱، ص ۲۰۰). قاعده‌مندی و سیال نبودن دو مؤلفه‌ای هستند که بر مبنای آنها، فرایند بازی (Game) و نیز فرایند اخلاقی در چارچوب وظیفه‌گرایی فرایندی پیش‌بینی‌پذیر می‌شوند. با در نظر گرفتن ساختار مشابه وظیفه‌گرایی و فرایند بازی (Game) و با توجه به ویژگی‌های مفهوم بازی (Play) نظیر قاعده‌گریزی، پویایی، انعطاف‌پذیری و پیش‌بینی‌ناپذیری که در تقابل با ویژگی‌های وظیفه‌گرایی و Game قرار می‌گیرند، انطباق محض هرمنوتیک فلسفی گادامر با وظیفه‌گرایی محل تأمل است.

۲-۳. تعمیم‌پذیری و جهان‌شمولی

امر مطلق به دلیل نامشروط بودن، لازم‌الاجراست. این ضرورت تمام افراد را در بر می‌گیرد. از این منظر، وظیفه‌گرایی بنا بر امر مطلق با جهان‌شمولی در عرصه قواعد اخلاقی تناظر دارد. قانون اخلاق که تحت امر مطلق ضرورت می‌یابد، باید مورد پذیرش عموم قرار گیرد و به عنوان یک اصل قانون‌گذاری عام پذیرفته شود. آنچه مشخص است، این است که وظیفه‌گرایی با تکیه بر قاعده‌مندی، حقیقتی ثابت را به افرادی متعدد عرضه می‌کند؛ حقیقتی که در هرمنوتیک امثال دیلتای تحت عنوان روشمندی مطرح می‌شود. گادامر با برگزیدن عنوان حقیقت و روش برای کتابش به این روشمندی کنایه می‌زند. در وظیفه‌گرایی، این حقیقت ثابت به صورت قانون اخلاق، ضابطه‌مند می‌شود. قاعده اخلاقی که عمل اخلاقی بر اساس آن فعلیت می‌یابد، باید قابلیت تبدیل شدن به قانون عام را داشته باشد؛ قانونی که به هیچ شرطی مقید نیست و به همین دلیل جنبه عمومی و فراگیر پیدا می‌کند. بر اساس قانون اخلاقی کانتی یعنی تعمیم اصل راهنمای اراده به اصل یک قانون عام و پذیرش آن می‌توان گفت فراروی از فرد و توجه به فرجام کل با مسئله تفاوت فهم‌ها در هرمنوتیک فلسفی از حیث کاربست موضوع در دو جریان یادشده را می‌توان انطباق‌سوری و روش‌شناختی داد؛ زیرا در مسئله تفاوت فهم‌ها نیز کل مهم است. کلی که کانت از آن سخن می‌گوید، تحت یک قاعده عام است؛ اما کل مورد نظر گادامر در متن رویکرد هستی‌شناسانه، مولد فهم است. البته با توجه به اصل تعمیم‌پذیری و تأکید بر جهان‌شمولی قانون اخلاقی می‌توان نوعی ایستایی و نیز بی‌توجهی به نقش فاعل به عنوان کنشگر و موقعیت او در وظیفه‌گرایی مشاهده کرد. وظیفه‌گرایی رویکردی غیرتجربی است؛

در حالی که در رویکرد هرمنوتیکی گادامر عرصه تجربه (موقعیت‌های هرمنوتیکی) اهمیت و موضوعیت می‌یابد. اهمیت عرصه تجربه در رویکرد گادامر، جایگاه فاعل (مفسر) و میزان مشارکت آن را تقویت می‌کند؛ اما در وظیفه‌گرایی، فاعل چنین جایگاهی ندارد و تنها قانون مهم است. این بدان معناست که مؤلفه‌های انسانی کنشگر به مانند خود او نقش تعیین‌کننده‌ای نخواهند داشت. هنگامی که امر اخلاقی به اصلی فراگیر مبدل می‌شود، ماهیتی فرازمانی و فرامکانی پیدا می‌کند. بدین ترتیب هیچ میزان از انعطاف‌پذیری در مورد وظیفه‌گرایی نمی‌توان تصور کرد. در هرمنوتیک فلسفی گادامر، انسان به عنوان مفسر، نقش بسیار متفاوت‌تری ایفا می‌کند. مفسر صرفاً تابع قواعد نیست؛ بلکه در بازی (Play) مشارکت دارد. این محور قرار گرفتن مفسر به معنای به رسمیت شناختن پیش‌داوری‌هایی است که در شکل‌گیری فهم تأثیرگذارند. هیچ فهمی به دور از پیش‌داوری نیست (Gadamer, 2004, p.440). تاریخ، سنت و فرهنگ از عواملی هستند که به پیش‌داوری‌ها تعیین می‌بخشند. بر این اساس فرایند فهم، مبتنی بر موقعیت هرمنوتیکی مفسر است که همواره در حال تغییر است. موقعیت‌های متعدد، فهم‌های متعدد را نیز در پی خواهد داشت. به همین علت است که فهم به عنوان مقوله‌ای زمان‌مند، مکان‌مند، زبان‌مند و تاریخ‌مند مطرح می‌شود. این‌گونه است که دیگر جایی برای سخن گفتن از حقیقت جهان‌شمول باقی نمی‌ماند. توجه به جنبه هستی‌شناسانه فهم و تأکید بر هستی مفسر و امور تأثیرگذار بر آن و نیز تبیین جایگاه سوژه و ابژه در فرایند امتزاج افق‌ها به تعدیل قواعد منجر می‌شود و انعطاف‌پذیری موجود در مفهوم (Play) نسبت به (Game) را نمایان می‌کند؛ انعطاف‌پذیری‌ای که در وظیفه‌گرایی به علت نامشروط بودن امر اخلاقی و ماهیت مطلق آن جایگاهی ندارد. شاید بتوان گفت اگرچه یکی از چالش‌های اخلاق وظیفه‌گرا و هرمنوتیک فلسفی به ترتیب عرصه تجربه عینی و نسبی هستند؛ اما با در نظر گرفتن آرمان‌شهر تصویر شده توسط کانت یعنی «جامعه مشترک المنافع اخلاقی»^۱ و آرمان هرمنوتیک فلسفی که بر مبنای مفاهیم، صلح‌گرا هستند، قطعاً می‌توان وجوه مشترکی میان وظیفه‌گرایی و هرمنوتیک فلسفی برشمرد.

۲-۴. مبنای‌گرایی و بی‌توجهی به موقعیت

انعطاف‌ناپذیری در وظیفه‌گرایی بیانگر این مسئله است که قاعده اخلاقی تنها عامل تعیین‌کننده در این فرایند است. با توجه به اینکه حقیقت مطلق بر قاعده‌ای مطلق استوار است، حتی امکان اندیشیدن به حقیقتی دیگر برای فاعل وجود ندارد. عمل فاعل تنها بر مبنای مطابقت تام و تمام با قانون اخلاق به عنوان عمل اخلاقی صورت‌بندی می‌شود؛ به بیان دیگر مبنای عمل اخلاقی، مطابقت فعل انجام‌شده با حقیقت مطلق است که تحت امر مطلق به قانون تبدیل شده و ضرورت و عمومیت یافته است. این حقیقت مطلق همان ماهیت مطلق وظیفه است که عمل به آن، رکن اساسی وظیفه‌گرایی است. بنابراین اینکه فاعل در چه اجتماع، فرهنگ و سنتی زیست می‌کند یا در چه موقعیت تاریخی‌ای واقع شده است، اهمیت ندارد؛ یعنی قاعده اخلاقی به صورت فرازمانی و فرامکانی بر فاعل، تکلیف می‌شود و هرگونه مصلحت‌اندیشی را نیز ناممکن می‌کند. حال آنکه در هرمنوتیک فلسفی گادامر، فهم امری متکثر است. کثرت‌مندی فهم توسط موقعیت هرمنوتیکی مفسر تضمین می‌شود. هر فهمی مؤلفه زمانی، مکانی و تاریخی مختص به خود را دارد. موقعیت هرمنوتیکی مفسر بر اساس همین مؤلفه‌ها و تاریخ و سنتی که در آن زیست می‌کند، تغییر می‌یابد و امکان حصول فهمی

جدید را فراهم می‌آورد. افزون بر این موارد، دو مفهوم مورد تأکید هرمنوتیک فلسفی یعنی کاربرد^۱ و افق^۲ نیز با حقیقت فراتاریخی نهفته در وظیفه‌گرایی تطبیق‌پذیر نیست؛ چراکه نزد گادامر، فهم متن همیشه دربردارنده کاربرد آن است.

۲-۵. سنت و اصول مطلق اخلاقی

گادامر در پرداختن به سنت و تأکید بر اهمیت آن، تاریخ‌گرایی خام^۳ را نقد می‌کند. او بر این باور است که رخداد فهم در چارچوب سنت و پیش‌داوری‌ها شکل گرفته و نمی‌توان مرجعیت سنت را نادیده گرفت. در واقع پیش‌معانی در قالب برداشت‌های کلی، پیش از مواجهه با یک متن در پیش‌داوری‌هایی ریشه دارند که فراروی متن نهاده می‌شوند؛ بنابراین گریزناپذیرند. «از این رو می‌توان گفت که مفسر به گفت‌وگویی با متن یا همان افق معنایی متن که آن هم دل در سنت دارد، می‌نشیند» (مقراضچی و رعایت جهرمی، ۱۳۹۷، ص ۸۲). اما چالش مهم مرجعیت سنت در گادامر، تحقق فهم عینی، مطلق و نامشروط است. او با استناد به محدودیت‌های معرفتی انسان، فهم عینی را در علوم طبیعی و انسانی، رد می‌کند (واعظی، ۱۳۸۷، ص ۱۸۳). نزد گادامر، عینیت محل تردید است؛ چراکه در ادوار تاریخی گوناگون و سنت‌های فکری مختلف، مشمول‌تطور و دگرگونی می‌شود. عینیت تنها در یک سنت تاریخی «خاص» با اهداف «مشخص و معین» تعبیر می‌شود. اما گادامر به صورت توأمان، مرجعیت سنت و آزادی انسان را پیش می‌کشد؛ مقوله‌ای که می‌توان از آن به دیالکتیک سنت و آزادی در هرمنوتیک او تعبیر کرد. در واقع او بر آن است تا آزادی محدود درون سنت (اصلاح و تعدیل سنت از طریق تجدیدنظر در هنجارهای آن) را با تبعیت فهم از سنت و پیش‌داوری‌ها جمع کند (همان، ص ۱۸۳-۱۸۴). این همان رویه گادامری است که در نوشتار حاضر با تکیه بر تعبیر خاص او از بازی (play)، از آن به «قاعده‌مندی منعطف» تعبیر شده است؛ در این تعبیر، وجه قاعده‌مندی با مرجعیت سنت و وجه انعطاف با آزادی عمل انسان، منطبق می‌شود. در واقع ظرفیت‌های نهفته در مفهوم بازی نزد گادامر زمینه این انعطاف را فراهم می‌کند. حال همین وجه قاعده‌مندی است که با مطلق‌گرایی اخلاقی، انطباق‌پذیر می‌شود؛ چراکه سنت و بنیادهای وثیق آن، معطوف به اصول مطلق اخلاقی است.

۳. بررسی نسبت هرمنوتیک فلسفی گادامر با اخلاق پیامدگرا

کثرت‌گرایی در متن رویکرد پیامدگرایانه - چه در عرصه اخلاق و چه در عرصه سیاست - مطرح می‌شود. کنش فاعل زمانی اخلاقی خوانده می‌شود که بر اساس موقعیت آن، پیامدی مطلوب را به همراه داشته باشد. اگرچه معیار مطلوب بودن نتیجه در گونه‌های پیامدگرایی متغیر است؛ اما این اصل که عمل اخلاقی درست، همان عملی است که بیشترین پیامدهای فراگیر ایجابی را به ارمغان می‌آورد، اصلی ثابت است (هینمن، ۱۳۹۸، ص ۲۶۸). با آنکه به دلیل مبهم بودن نمی‌توان از میزان پیشینه‌سازی پیامد مطلوب سخن گفت، ولی می‌توان بر این نکته که در اخلاق پیامدگرا آنچه مطلوب است، حد نهایی نمی‌پذیرد، تأکید کرد و بر این اساس از نزدیکی آن با هرمنوتیک فلسفی سخن گفت. با توجه به مبانی هرمنوتیک فلسفی، گادامر نمی‌توانست به معیارهای عینی و بیرونی پردازد و

1. Application

2. Horizon

3. Native Historicism

صحت فهم را بر آنها استوار کند؛ زیرا این امر با هدفی که او دنبال می‌کرد، سازگاری نداشت. هرچند گادامر با مطرح کردن پیش‌داوری‌های درست^۱ و پیش‌داوری‌های نادرست^۲ معیارهایی درونی را عرضه کرد؛ ولی همچنان نبود معیارهای بیرونی ایجاد ابهام می‌کند؛ ابهامی که در اخلاق پیامدگرا یعنی معیار پیامد مطلوب نیز می‌توان مشاهده کرد. قرار نیست امر اخلاقی در پیامدگرایی وسیله‌ای برای تحقق یک هدف واحد باشد. امر اخلاقی نه امری مطلق است و نه امری پیشین. تنها کافی است که فاعل در حد حصول پیامد مطلوب، تابع قواعد باشد. در زمان اتخاذ عمل، هر کنشگری حقیقتی غیر مطلق را از میان حقیقت‌های متعدد مورد نظر دارد. با بررسی مبانی رویکرد پیامدگرا که شاخصه‌های فوق برآمده از آن هستند، نسبت میان رویکرد هرمنوتیکی گادامر و رویکرد پیامدگرا طبق نقاط همگرایی موجود نمایان خواهد شد. در هر دو رویکرد، تقابل با مطلق‌انگاری و زمینه‌سازی برای بروز حقایق متکثر به شکل نظام‌مندی پیگیری می‌شود.

۱-۳. قاعده‌گرایی

از موضع پیامدگرایی، هنجارهای اخلاقی قواعدی متغیر و موقتی هستند که امکان حصول نتایج مطلوب را فراهم می‌کنند. براین اساس اخلاق پیامدگرا فرایندی بناشده بر روش یا ساختاری از پیش تعیین شده نیست. نتیجه مطلوب ماحصل فرایندی شخصی است. گزینش اعمال توسط فاعل نه تابع قاعده‌ای فراگیر است و نه قرار است توسط قرارداد جمعی از پیش معین شده‌ای محدود شود. البته قاعده تحقق پیامد مطلوب همواره فاعل را در بر می‌گیرد. تعدیل قواعد، مشارکت و کنشگری فاعل را در فرایند بازی گادامری نیز می‌توان مشاهده کرد. بر خلاف وظیفه‌گرایی، فاعل در رویکرد پیامدگرا امکان ایفای نقش پیدا می‌کند و قواعد نقش یگانه خود را از دست می‌دهند. اهمیت موقعیت کنشگر و شاخصه‌های انسانی او و نیز تأثیرگذاری آنها بر نحوه ظهور امر اخلاقی از پویایی این فرایند اخلاقی حکایت دارند؛ یعنی توصیه به انجام امری مطلق یا تکرار امر اخلاقی به صورت روش‌مند و قاعده‌مند و نیز عرضه آن به صورت فراگیر در رویکرد پیامدگرا جایی نخواهد داشت. این قاعده‌محوری منعطف و روش‌گریزی در هرمنوتیک فلسفی گادامر نیز مشاهده می‌شود. از منظر هرمنوتیک فلسفی، روش‌گرایی جلوه‌ای از خودمختاری عقل خودبنیاد است (Weinsheimer, 1991, p.13). به باور گادامر، روش‌گرایی که در سوپژکتیویسم دکارتی و تفکیک میان سوژه و ابژه ریشه دارد، مانعی برای دستیابی به فهم است که غفلت از وجوه گوناگون حقیقت را به همراه خواهد داشت. یکی از وظایف فلسفه، آگاهی بخشی در مورد جایگاه محدود علم و روش در کل وجود بشری و عقلانیت است (Gadamer, 2007, p.24). در یک فرایند روش‌مند به دلیل محدودیت‌ها، حقیقتی ثابت همواره بازتولید می‌شود. به همین علت در هرمنوتیک فلسفی گادامر، روش تعدیل می‌شود تا فهم جنبه تولیدی^۳ پیدا کند و زمینه برای کثرت‌مندی فهم و تحقق آن فراهم آید. مطرح شدن فهم به عنوان یک رخداد^۴ نیز امری در همین راستاست. از آنجاکه فرایند فهم از روش‌مندی و قاعده‌مندی گذر می‌کند و به آنها تن نمی‌دهد، فرایندی پیش‌بینی‌ناپذیر است. مفهوم رخداد (کنشگری متن)

1. True Prejudice
2. False Prejudice
3. Productive
4. Event

با تأثیرگذاری بر نقش سوژه و کم‌رنگ کردن آن افزون بر فراروی از مفسر و مؤلف، پویایی فرایند فهم را نیز توجیه می‌کند. مؤلفه‌های فوق را از مفهوم بازی (Play) نیز می‌توان استخراج کرد. پیروی از قاعده بازی (Play) اگرچه شرط لازم برای بازی است، شرط کافی نیست. این تعدیل قواعد، زمینه را برای مشارکت بازیگر فراهم می‌آورد. بازیگر توسط بازی، تحقق می‌یابد و بازی با بازی کردن بازیگر تجلی می‌یابد. بازیگران سوژه بازی نیستند؛ بلکه بازی به وسیله آنها صرفاً به نمایش در می‌آید (Gadamer, 2004, p.103)؛ به سخن دیگر بازی فرایندی است که در تجلی خود، هستی می‌یابد. رابطه دیالکتیکی موجود در بازی، تعمیم می‌یابد و فهم و متن را نیز در بر می‌گیرد. معنای متعدد یک متن اموری غیر مرتبط با آن نیستند؛ بلکه هستی آن هستند (Gadamer, 1977, p. xxv)

مشارکت مفسر یا بازیگر در فرایند بازی (Play) و توجه به جایگاه او به منظور تبیین هستی‌شناسانه فهم در هرمنوتیک فلسفی گادامر مورد توجه واقع می‌شود. تعدیل قواعد به این منظور صورت می‌پذیرد که نقش و جایگاه بازیگر، تحقق‌یافتنی و تبیین‌پذیر باشد. بدین ترتیب بار دیگر باید از موقعیت هرمنوتیکی بناشده بر پیش‌داوری‌ها، سنت و تاریخی که مفسر در آن پرورش یافته است، سخن گفت. با مطرح شدن این مؤلفه‌ها در رویکرد هرمنوتیکی گادامر، تمام جنبه‌ها و مصادیق مطلق‌انگاری، قاعده‌گرایی محض و تأکید بر روش به دلیل تعارض با کثرت‌مندی فهم کنار گذاشته می‌شوند. در فرایند بازی، طرح یا برنامه از پیش تعیین‌شده‌ای وجود ندارد که غایتی را بر بازی تحمیل کند؛ یعنی آنچه در بازی رخ می‌دهد، ماهیتی ثابت ندارد. به بیان دیگر فرایند بازی فرایندی ایستا نیست. این پویایی به واسطه حضور مؤلفه‌هایی همچون موقعیت هرمنوتیکی و نیز تأکید بر زمان‌مند، مکان‌مند و زبان‌مند بودن فهم تضمین می‌شود. امکان تصمیم‌گیری و اتخاذ اعمال گوناگون متأثر از موقعیت و شرایط فاعل به این معناست که اخلاق پیامدگرا نیز فرایندی پویا و پیش‌بینی‌ناپذیر است. با آنکه گزینش اعمال توسط فاعل زیر سایه قاعده حصول نتایج مطلوب صورت می‌پذیرد، نقش مؤثر فاعل که به حقیقت، کثرت می‌بخشد، حکایت از آن دارد که تابع قواعد بودن به معنای تبعیت مطلق از قواعد نیست. به این ترتیب مؤلفه «قاعده‌مندی معتدل» رویکرد هرمنوتیکی گادامر و اخلاق پیامدگرا را به یکدیگر نزدیک می‌کند.

۲-۳. موقعیت محوری و زمینه‌گرایی

این مطلب مشخص است که در اخلاق پیامدگرا، مطلوب بودن پیامد و نتیجه عمل در ارتباط مستقیم با وضع پدیدآمده و موقعیتی است که فاعل بر اساس آن به گزینش اعمال دست می‌زند. بر خلاف وظیفه‌گرایی که در آن، حقیقتی واحد و یگانه به صورت فرازمانی و فرامکانی بر تمام افراد به شکلی فراگیر تکلیف می‌شود، در پیامدگرایی، فعل اخلاقی ماهیتی ثابت نمی‌پذیرد؛ زیرا موقعیت فاعل همواره در حال تغییر است و بسته به موقعیت فاعل، فعل اخلاقی آشکار می‌شود؛ یعنی عمل اتخاذشده از جانب فاعل برابندی از موقعیت اوست. آنچه اهمیت دارد، این است که فرایند فعل اخلاقی در چه بستر تاریخی‌ای فعلیت می‌یابد و پیش‌داوری‌ها و پیش‌تصورات فاعل تحت تأثیر کدامین سنت و فرهنگ شکل می‌گیرند. می‌توان تصور کرد که موقعیت‌های مختلف و متغیر نتیجه‌های متعددی را در پی خواهد داشت. به صورت کلی هر تصمیمی بر موقعیتی بنا شده است که بر عمل اخلاقی تأثیر می‌گذارد. تأثیرپذیری پیش‌داوری‌ها از سنت، فرهنگ، سیاست و اجتماع، نگرش‌های گوناگونی را صورت‌بندی می‌کند. از این لحاظ، اخلاق پیامدگرا رویکردی موقعیت‌محور خواهد بود که قرار است به پیامدی مطلوب منجر شود. در هرمنوتیک فلسفی گادامر نیز موقعیت مفسر تحت

عنوان موقعیت هرمنوتیکی اهمیت می‌یابد. تأکید بر موقعیت هرمنوتیکی مفسر، فهم نهایی را کنار می‌زند و کثرت‌مندی فهم را موجه می‌کند؛ به بیان دیگر موقعیت محوری در رویکرد هرمنوتیکی گادامر عاملی است که فهم‌های متعدد را محقق می‌کند. موقعیت هرمنوتیکی که متأثر از سنت و تاریخ شکل گرفته و پیش‌داوری‌ها را در خود جای داده، به نحوی فرایند فهم را به فهم‌های گوناگون هدایت می‌کند. آشکار شدن تأثیر موقعیت هرمنوتیکی بر فرایند فهم، افزون بر آنکه بیانگر پویایی آن است، به تاریخ‌مندی^۱ فهم نیز اشاره دارد. جایگاه موقعیت هرمنوتیکی در فرایند فهم به معنای تأثیرگذاری تاریخ بر فهم است (Gadamer, 2004, p.302). به دلیل زندگی ما در بستر تاریخ، تاریخ بر ما و همچنین به واسطه موضوع فهم که مورد فهم قرار می‌گیرد، بر فهم تأثیر می‌گذارد. به طور کلی موقعیت هرمنوتیکی سیال مفسر با تأثیر پذیرفتن از تاریخ و سنت شکل می‌گیرد. بدین ترتیب هر فهمی برآمده از تاریخ و سنت است (Wranke, 1987, p.3). موقعیت هرمنوتیکی امری است که در دو مفهوم افق و کاربرد موضوعیت می‌یابد. تأثیرپذیری از تاریخ یا به بیان دیگر تاریخی بودن فهم عاملی است که به سبب آن، افق امری سیال و دائماً در حال تغییر است. توجه به موقعیت برآمده از زمینه‌ها به عنوان مؤلفه‌ای مشترک، اخلاق پیامدگرا را به هرمنوتیک فلسفی گادامر نزدیک کرده و زاویه دید مفسر و کنشگر اخلاقی را معین می‌کند. موقعیت محوری در هرمنوتیک فلسفی گادامر، کثرت فهم و در اخلاق پیامدگرا، کثرت کنش‌های اخلاقی را در پی دارد.

۳-۳. پویایی و انعطاف

این نکته که اخلاق پیامدگرا نه تابع محض قواعد، بلکه تابع منافع است، بیانگر مصلحت‌گرایی، یعنی کنشگری محض سوژه و دخالت عواطف و هیجانات است. این ایفای سوژگی (کنش سوژه) در اخلاق، در قالب پیش‌داوری‌ها در هرمنوتیک فلسفی خودنمایی می‌کند؛ با این توضیح که بر مبنای هرمنوتیک فلسفی، کنش سوژه مقهور رخداد است که بر اساس مشارکت و کنشگری متن در فرایند بازی رخ می‌دهد. نه در اخلاق پیامدگرا و نه در هرمنوتیک فلسفی گادامر فاعل به عنوان یک شخص منفعل که تنها به پیروی از قواعد می‌پردازد، در نظر گرفته نمی‌شود. در اخلاق پیامدگرا فاعل یا کنشگر مختار است بر اساس فرایند تصمیم‌گیری، فعلی را برگزیند؛ فعلی که بر اساس قاعده اخلاقی پیامدگرایانه باید نتیجه‌ای مطلوب را به همراه داشته باشد. نقش فعال کنشگر در اخلاق پیامدگرا و پیروی نکردن از قواعد به شکل مطلق و همه‌جانبه از تعدیل قواعد و انعطاف‌پذیری موجود در این رویکرد اخلاقی حکایت دارد. این مطلب نشان می‌دهد نمی‌توان به شکل روش‌مند، خروجی یک فرایند را پیش‌بینی کرد. فاعل که از موقعیت و هویتی شخصی برخوردار است، نحوه اتخاذ عمل را بر نگرش‌های خویش استوار می‌کند. او از زاویه دید خود به بررسی می‌پردازد. این مطلب مؤلفه‌های انسانی فاعل را که به هستی او تعین بخشیده‌اند، به دلیل تأثیرگذاری، برجسته می‌کند. به بیان دیگر باید توجه داشت هر معرفتی در ارتباط با هستی انسان، صورت‌بندی می‌شود. از این حیث می‌توان پویایی موجود در نظام اخلاقی پیامدگرا را در اموری همچون پیش‌فرض‌ها و پیش‌داوری‌ها که به هستی انسان متعلق است، ریشه‌یابی کرد. در غیر این صورت فرایند اخلاقی به مطابقت با یک قاعده ثابت و مبنایی تنزل می‌یابد. پیامدگرایی در مقام یک نظام اخلاقی پویا و بر اساس دو مؤلفه موقعیت‌مندی و مصلحت‌اندیشی که بر ظهور امر

اخلاقی تأثیرگذارند، جایگاه ویژه‌ای را به انسان می‌بخشد. برجسته کردن موقعیت فردی کنشگر افزون بر اینکه نوعی تقابل با هر نوع قاعده‌مندی صرف را پدید می‌آورد، حدی از انعطاف‌پذیری را نیز در پی خواهد داشت. این انعطاف‌پذیری موجود شرایطی را فراهم می‌آورد که جهت‌گیری‌های فرهنگی، سیاسی، تاریخی و سنتی که به انسان هويت می‌بخشند، مورد توجه قرار گیرند. این سویه‌های هستی‌شناسانه در هرمنوتیک فلسفی گادامر در لیست عوامل تأثیرگذار بر پیدایی فهم قرار می‌گیرند و تحت مفاهیم موقعیت هرمنوتیکی، افق، کاربرد و بازی جنبه‌کاربردی و مؤثر می‌یابند. موقعیت هرمنوتیکی بر پیش‌داوری‌ها و پیش‌داوری‌ها بر سنت و تاریخ بنا شده‌اند. تأکید بر پیش‌داوری‌ها در هرمنوتیک فلسفی گادامر از دو جهت صورت می‌پذیرد: اول آنکه جایگاه انسان و جنبه‌های وجودی‌اش در فرایند فهم تثبیت شود و دوم آنکه موقعیت‌های شکل‌گرفته فهم‌های متعدد را معتبر کند؛ از این رو این مؤلفه نوعی همسویی را میان این دو رویکرد پدید می‌آورد.

۳-۴. مصلحت‌گرایی

به نظر می‌رسد مصلحت‌گرایی منطبق با پیامدگرایی اخلاقی با زمینه‌گرایی^۱ هرمنوتیک فلسفی که هم بر عرصه تجربه و هم بر مصلحت به معنای در نظر گرفتن شرایط و زمینه‌های اثرگذار تأکید دارد، تطبیق‌پذیر است. فاعل در فرایند اخلاقی به عنوان یک رکن در کنار ارکان تأثیرگذار دیگر قرار می‌گیرد و می‌تواند بر اساس این عوامل، رهیافتی به نتیجه مطلوب را برگزیند. انعطاف‌پذیری سنجش اعمال و نتایج آنها را برای فاعل ممکن می‌کند. فعل اخلاقی به دلیل ماهیت متغیرش به موقعیت فاعل، نوع نگرش او و درنهایت به آنچه او مصلحت می‌داند، بستگی پیدا می‌کند. فاعل که از سنت، تاریخ و فرهنگ تأثیر پذیرفته، از منظر خود، وضعی را که در آن، اتخاذ عمل ضرورت یافته است، ارزیابی می‌کند. این آزادی عمل در اخلاق پیامدگرا به رسمیت شناخته می‌شود. بر این اساس گاهی صادق بودن بنا بر پیامد مطلوبش به مصلحت است و گاهی صادق نبودن. اینکه تنها دغدغه فاعل تحقق پیامدی مطلوب است، به این معناست که فرایند تصمیم‌گیری همواره زیر سایه مصلحت‌گرایی صورت می‌پذیرد. به بیان دیگر پیامد مطلوب برآمده از مصلحت‌اندیشی فاعل در مورد موقعیت فردی و اخلاقی است. بر این اساس شاید پیامدگرایی انعطاف‌پذیرترین سنت اخلاقی باشد. این جنبه معرفت‌شناسانه در هرمنوتیک فلسفی گادامر نیز مصداق می‌یابد. با توجه به اینکه عده‌ای انتساب نسبی‌گرایی به هرمنوتیک فلسفی را نادرست می‌دانند، باید تأکید کرد که منظور از نسبی‌گرایی گذر از مطلق‌انگاری و انکار فهم برتر و فهم نهایی در رویکرد مؤلف‌محور است و نه همه رواداری‌ای که به هیچ‌انگاری می‌انجامد.

در هرمنوتیک فلسفی، فهم امری متکثر است. فهم‌های گوناگون از طریق موقعیت هرمنوتیکی متغیر از یکدیگر متمایز می‌شوند. متغیر بودن موقعیت هرمنوتیکی موجب آن می‌شود که مفسر هر بار تحت مفهوم کاربرد و افق به فهمی جدید دست یابد. به بیان دیگر فهم هر بار از نو ساخته می‌شود. موقعیت هرمنوتیکی هر فرد فهم متناسبی را صورت‌بندی می‌کند. با تغییر موقعیت هرمنوتیکی، سیمای فهم نیز تغییر می‌کند. بدین ترتیب فهم نمی‌تواند در یک قالب مشخص تکرار شود. این تکرار نشدن یعنی فهم جنبه تولیدی دارد. مفسر بر مبنای موقعیت و از دریچه سنت و فرهنگ به حقیقت می‌نگرد. اینکه مفسر چه تلقی‌ای از موضوع فهم دارد، مسئله‌ای

است که در هویت فردی او ریشه دارد. البته این مطلب به این معنا نیست که او به امور آشنا محدود می‌شود. اساس مفهوم افق و تمایز میان افق مفسر و افق موضوع فهم، فراروی از این امور آشنا و جنبه‌های شخصی است. شرط بیان هرگونه تفسیری از جانب مفسر، وجود تمایز میان افق مفسر و افق موضوع فهم است. بر اساس آنچه گذشت، می‌توان گفت تأکید بر جنبه‌های هویتی مفسر و کنشگر اخلاقی هر دو به این مطلب اشاره دارد که مطلق‌انگاری و حقیقت مطلق جایی در هرمنوتیک فلسفی گادامر و اخلاق پیامدگرا ندارد. فاعل متناسب با موقعیت و بنا بر تلقی‌ای که از امور دارد، در راستای حصول غایت، حرکت می‌کند؛ خواه این غایت حصول فهم باشد و خواه پیامدی مطلوب برای یک فعل اخلاقی. پویایی و سیالیت موجود به فاعل اجازه می‌دهد نگرش‌های متعدد را بر موقعیت‌های متعدد استوار کند و هر امری را به موقعیتی وابسته نماید. بدین ترتیب فاعل هم در فرایند فهم و هم در فرایند اخلاقی، مشارکت و حضور فعال دارد.

نتیجه‌گیری

به‌طور کلی نسبت هر رویکردی با هرمنوتیک فلسفی گادامر بر اساس انطباق داشتن یا انطباق نداشتن آن با کثرت‌گرایی آشکار می‌شود. اگر معیار کثرت‌گرایی را در نظر داشته باشیم، آن‌گاه اخلاق وظیفه‌گرا به عنوان رویکرد اخلاقی غیرکثرت‌گرا با رویکرد هرمنوتیکی گادامر انطباق‌ناپذیر و اخلاق پیامدگرا به عنوان رویکرد اخلاقی کثرت‌گرا با رویکرد هرمنوتیکی گادامر انطباق‌پذیر است. اخلاق وظیفه‌گرا بنا بر شاخصه‌های حیثیت ذاتی امر اخلاقی، ماهیت مطلق وظیفه و قاعده‌مندی، مبنایگرا و مطلق‌گراست. اخلاق وظیفه‌گرا با تعریفی که گادامر از دانش اخلاقی می‌کند نیز مطابقت ندارد؛ چراکه او دانش اخلاقی را توانایی اتخاذ عمل مناسب و مطلوب در موقعیت‌های معین می‌داند. با تأکید بر مفاهیم و مؤلفه‌هایی مانند پیش‌داوری، موقعیت هرمنوتیکی، بازی (Play)، کاربرد، افق، موقعیت‌محوری، مفسر‌محوری و سیالیت فرایند فهم که به منظور تحقق فهم‌های متعدد در هرمنوتیک فلسفی صورت می‌پذیرد و توجه به وجود الزامات پیشینی، انعطاف‌ناپذیری، جنبه فرازمانی و فرامکانی امر اخلاقی، روش‌مندی و اصل تعمیم‌پذیری در وظیفه‌گرایی، تقابل رویکرد اخلاقی وظیفه‌گرا با رویکرد هرمنوتیکی گادامر را بیش‌ازپیش می‌توان مشاهده کرد. اما در مورد اخلاق پیامدگرا، این تضاد و ناهمسانی جای خود را به سازش و هم‌گرایی می‌دهد. مؤلفه‌های اخلاق پیامدگرا مانند قاعده‌گریزی، مصلحت‌اندیشی، موقعیت‌محوری (زمان‌مند و مکان‌مند)، پویایی، زمینه‌مندی (تاریخ و فرهنگ)، روش‌گریزی و نیز تأکید بر جایگاه کنشگر با مؤلفه‌های هرمنوتیک فلسفی گادامر در یک راستا قرار می‌گیرند و بر مؤلفه‌هایی همچون مفسر‌محوری، تفاوت فهم‌ها، پویایی فهم (تاریخ اثرگذار و فرهنگ)، پایان‌ناپذیری فهم و انعطاف‌پذیری منطبق هستند. اخلاق وظیفه‌گرا در موارد هفت‌گانه ذیل با هرمنوتیک فلسفی، تطبیق‌پذیر است: ۱. توجه به خود فهم با وصف ذاتی عمل؛ ۲. جنبه رخدادی فهم با پیروی فاعل از الزامات پیشینی؛ ۳. پیش‌داوری‌های مفسر در بازی فهم با قواعد پیشینی اخلاق؛ ۴. مبنای قرار گرفتن ماهیت (خود فهم) در هرمنوتیک فلسفی و مهم نبودن نتیجه در اخلاق وظیفه‌گرا؛ ۵. تأکید بر کل به عنوان مولد فهم و در قالب یک قاعده‌عام اخلاقی؛ ۶. محوریت گفت‌وگو در امتزاج افق‌ها و جامعه‌مشارک‌المنافع اخلاقی؛ ۷. تطبیق‌پذیری مرجعیت سنت نزد گادامر با اصول مطلق اخلاقی.

منابع

- اترک، حسین. (۱۳۹۲). وظیفه‌گرایی اخلاقی کانت. قم: نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- دراپور، جولیا. (۱۳۹۴). پیامدگرایی. ترجمه شیرزاد پیک حرفه، تهران: نشر حکمت.
- رعایت جهرمی، محمد. (۱۳۹۱). فلسفه زبان قاره‌ای و فرهنگی: تأملی تطبیقی در آرای ویتگنشتاین و گادامر در باب زبان. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- مقراضچی، رضا و محمد رعایت جهرمی. (۱۳۹۷). «پیش‌داشت کمال‌یافتگی؛ شرط ضروری فهم و کژفهمی نزد گادامر». فصلنامه علمی - پژوهشی نقد و نظر. زمستان، ۲۴ (۳۹)، صص ۷۹-۱۰۳.
- واعظی، اصغر. (۱۳۸۷). «سنت و آزادی در هرمنوتیک فلسفی گادامر». دوفصلنامه فلسفی شناخت، پاییز و زمستان، شماره پنجاه و نه، صص ۱۷۵-۱۸۵.
- هینمن، لارنس. (۱۳۹۸). اخلاق - رویکردی کثرت‌گرایانه به نظریه اخلاق. ترجمه میثم غلامی، تهران: نشر کرگدن.

Broad, C. D. (2013). *Five Types of Ethical Theory*. Routledge.

Dostal, Robert J. (2002). *The Cambridge Companion to Gadamer*. Cambridge University Press.

Gadamer, Hans-Georg. (2007). *The Gadamer Reader: A Bouquet of the Later Writings*. Edited by Richard E. Palmer, Northwestern University Press.

Gadamer, Hans-Georg. (1999). *Hermeneutics, Religion and Ethics*. Yale University Press.

Gadamer, Hans-Georg. (1977). *Philosophical Hermeneutics*. Translated and edited by David E. Linge, University of California press.

Gadamer, Hans-Georg. (2004). *Truth and Method*. Continuum.

Gensler, Harry. (2010). *The A to Z of Ethics*. Scarecrow Press.

Grondin, Jean. (1994). *Introduction of Philosophical Hermeneutics*. Yale University Press.

Portmore, Douglas, W. (2020). *The Oxford Handbook of Consequentialism*. Oxford University Press.

Warnke, Georgia. (1987). *Gadamer: Hermeneutics, Tradition and Reason*. Polity Press.

Weinsheimer, Joel. (1991). *Philosophical Hermeneutics and Literary Theory*. Yale University Press.